

Olvinskaya J. O.

Kandidat of economics, Associate Professor,
Odessa National Economics University, Ukraine

SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN THE REGIONS OF UKRAINE

Ольвінська Ю. О.

к.е.н., доцент

Одеській національній економічній університет, Україна

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

The article suggests the use of integrated indices to assess the level of development of small business. The level of development of small businesses in some regions of Ukraine. The basic trends of small businesses and areas of further improvement of functioning.

Keywords: small business, small business development assessment, integrated indexes.

У статті запропоновано використання інтегральних індексів для оцінки рівня розвитку малого підприємництва. Проаналізовано рівень розвитку суб'єктів малого підприємництва по окремих областях України. Виявлено основні тенденції розвитку суб'єктів малого підприємництва та напрямки удосконалення їх подальшого функціонування.

Ключові слова: мале підприємництво, оцінка розвитку малого підприємництва, інтегральні індекси.

Мале підприємництво – це основа розвитку та ефективного функціонування економіки будь-якої країни. В більшості країн світу підприємництво складає один з найважливіших секторів економіки. Великі підприємства визначають рівень науково-технічного та виробничого потенціалу розвитку країни, а малі та середні підприємства, в свою чергу, є найбільш масовою формою ділової активності та забезпечують соціально-економічну стабільність розвитку [1].

Проблеми розвитку підприємницького сектору в цілому та зокрема суб'єктів малого підприємництва останні роки є об'єктом ретельної уваги багатьох дослідників, як в Україні, так і за її межами. Вагомий внесок у

розвиток малого підприємництва зробили А. Бутенко, З. Варналій, В. Герасимчук, С. Дрига, А. Кредісов, А. Садеков, Т. Уманець та інші.

Серед актуальних напрямлень наукових досліджень малого підприємництва знаходиться проблематика його ролі в регіональній економіці. Загальні для усього українського малого підприємництва проблеми по різному проявляються в окремих регіонах України, де існують неоднакові економічні, політичні та організаційні передумови діяльності суб'єктів даного сектору економіки. І це дуже важливо враховувати при організації державного регулювання та підтримки суб'єктів малого підприємництва.

Покращення умов функціонування та розвитку суб'єктів малого підприємництва залежить, в першу чергу, від того, наскільки правильно визначаються і використовуються основні чинники соціо-економічної системи [2, с. 58].

При дослідженні будь-якого процесу чи явища виникає проблема якості, повноти та доступності необхідної інформаційної бази. Аналіз даних статистичної звітності дозволяє проаналізувати основні показники функціонування та розвитку суб'єктів малого підприємництва у динаміці за ряд років, виявити основні тенденції та закономірності, що складаються у цій сфері, а також побудувати трендові моделі та спрогнозувати основні показники їх подальшого функціонування. На основі показників статистичної звітності можливо також оцінити розвиток суб'єктів малого підприємництва за допомогою розрахунку зведеного інтегрального індексу [3, с. 137-139].

Методика розрахунку зведеного інтегрального індексу розвитку малого підприємництва регіону передбачає декілька етапів:

1. Системний аналіз проблеми, її структуризацію та представлення у вигляді ієрархії.
2. Добір показників регіональної статистики, що характеризують розвиток малого підприємництва у регіоні.
3. Визначення показників (ознак), які суттєво не впливають на стан розвитку малого бізнесу у регіоні за допомогою коефіцієнта варіації (V_j):

$$V_j = \frac{S_j}{\bar{X}_j}, \quad (1)$$

де: S_j - середньоквадратичне відхилення j -тої ознаки (показника);

$\bar{X}_j$ - середньоарифметичне значення j - тої ознаки (показника).

Після визначення по кожній j - тій ознаці V_j , перевіряється нерівність: $V_j < \epsilon$. Якщо V_j менше величини ϵ , яка дорівнює 0,1, то ознаки вважаються квазопостійними і виключаються з переліку подальшого дослідження.

4. Визначення показників: стимуляторів (+), дестимуляторів (-);

5. Формування інформаційних баз даних, тобто формування матриці вихідних даних $[X]$:

$$X = \begin{bmatrix} X_{11} & \dots & X_{1j} & \dots & X_{1m} & \dots \\ X_{21} & \dots & X_{2j} & \dots & X_{2m} & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{i1} & \dots & X_{ij} & \dots & X_{im} & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{n1} & \dots & X_{nj} & \dots & X_{nm} & \dots \end{bmatrix},$$

де: m – кількість ознак ($j = 1, 2, \dots, m$);

n – кількість блоків, за якими доцільно здійснювати дослідження розвитку малого підприємництва у регіоні ($i = 1, 2, \dots, n$);

X_{ij} - значення j -тої ознаки, що характеризує стан i -того блоку розвитку малого підприємництва у регіоні.

6. Ранжування показників у порядку збільшення для визначення максимального і мінімального значення показників.

7. Вибір кращого значення для кожного показника, який характеризує i -тий блок в побудові інтегрального індексу розвитку малого підприємництва у регіоні (максимального для показників-стимуляторів і мінімального для показників-дестимуляторів).

8. Розрахунок часткових індексів конкретного блоку, що характеризують рівень певного аспекту розвитку малого підприємництва у регіоні як відношення фактичного значення j -того показника для кожного регіону (X_{ij}) до кращого в Україні (в певному регіоні), тобто нормування показників:

для показників–стимуляторів:
$$K_{част.i} = \frac{X_{ij}}{X_{ij\max}}; \quad (2)$$

для показників–дестимуляторів:
$$K_{част.i} = \frac{X_{ij\min}}{X_{ij}}. \quad (3)$$

9. Розрахунок зведеного інтегрального індексу розвитку малого бізнесу та підприємництва у регіоні за формулою середньої геометричної з часткових коефіцієнтів:

$$K = \sqrt[m]{K_{частк1} * K_{частк2} * \dots * K_{часткм}}. \quad (4)$$

10. Ранжування регіонів за зведеним інтегральним індексом розвитку малого бізнесу та підприємництва у регіоні [4, с. 190-191].

На основі запропонованої методики, використовуючи дані Державної служби статистики України, нами було розраховано часткові і зведені інтегральні індекси, що характеризують рівень розвитку малого підприємництва в окремих областях України у 2010 – 2013 роках [5].

Для розрахунку інтегрального індексу розвитку малого підприємництва по окремих областях України спочатку були розраховані часткові індекси його розвитку, які характеризуються наступними показниками: X1 – кількість малих підприємств в регіоні, одиниць; X2 – кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення регіону, одиниць; X3 – кількість зайнятих на малих підприємствах регіону, тис. осіб; X4 – питома вага зайнятих на малих підприємствах у загальній кількості зайнятих регіону, %; X5 – кількість найманих працівників на малих підприємствах регіону, тис. осіб; X6 – питома вага найманих працівників на малих підприємствах у загальній кількості найманих працівників регіону, %; X7 – обсяг реалізованої продукції малими підприємствами регіону, млн. грн.; X8 – питома вага реалізованої продукції малих підприємств у загальному обсязі реалізації регіону, %.

Отримані дані було згруповано у п'ять груп з рівними інтервалами, виділивши групи регіонів за таким рівнем розвитку малого підприємництва: дуже низький, низький, середній, високий, дуже високий.

Аналіз згрупованих даних зведеного інтегрального індексу розвитку малого підприємництва України показав наступне. Найбільшу питому вагу, більше ніж 60% областей, за весь аналізований період складають області з дуже низьким та низьким рівнями розвитку малого підприємництва.

Так, у 2013 році до групи з дуже низьким розвитком потрапили 36% областей України, а саме Івано-Франківська, Житомирська, Чернігівська, Сумська, Закарпатська, Чернівецька, Волинська, Тернопільська та Рівненська області. До групи з низьким рівнем відносяться Миколаївська, Херсонська, Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська, Хмельницька та Луганська області (інформацію надано у порядку зменшення показника) (рис. 1).

Рис. 1. Картограма регіонів України за рівнем розвитку малого підприємництва у 2013 році

Середній рівень розвитку спостерігався у АР Крим та Запорізькій області.

У групу з високим рівнем потрапили Дніпропетровська, Київська, Донецька та Львівська області. До групи з дуже високим рівнем розвитку малого підприємництва в Україні відносяться Одеська та Харківська області.

Слід відмітити, що аналізований період рівень розвитку малого підприємництва в деяких областях України збільшився. Так, у 2013 році порівняно з 2010 роком роль малого підприємництва зросла в Київській, Хмельницькій, Черкаській та Кіровоградській областях.

Негативним моментом є зменшення рівня розвитку малого підприємництва у Миколаївській області.

Проведений аналіз свідчить про недостатній рівень розвитку малого підприємництва в регіонах України. Особливу увагу слід звернути на розвиток малих підприємств в областях з низьким та дуже низьким рівнем розвитку. Підвищення ролі малого підприємництва у цих областях сприятиме економічному зростанню регіону, створенню нових робочих місць, росту добробуту населення, насиченню внутрішнього ринку товарами та послугами та ін. За допомогою інтегральних індексів можливо проаналізувати розвиток малого підприємництва також за видами економічної діяльності та провести глибокий аналіз у кожній області на рівні окремих районів. Такий підхід дозволяє виявити резерви росту малого підприємництва та негативні фактори, що стримують розвиток підприємництва [6; 7; 8; 9].

Для покращення ситуації та сприяння подальшому розвитку малих підприємств необхідно удосконалити державні та регіональні програми підтримки малого підприємництва. При розробки програм підтримки необхідно враховувати економічну спеціалізацію того чи іншого регіону, рівень його виробничого потенціалу, кількість працездатного населення, наявність сировинної бази тощо [10, с. 123]. Все це дасть змогу державі здійснити реальну підтримку малого підприємництва і тим самим створити умови для стабілізації економічної ситуації в Україні, формування середнього класу, вирішити ряд соціально-економічних проблем, дозволить більш повно використовувати існуючі ресурси та враховувати особливості кожного регіону.

Література:

1. Ольвінська, Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу [Електронний ресурс] / Ю. О. Ольвінська // Державне управління: удосконалення та розвиток»: наукове видання Академії муніципального управління. - 2015. - №2. – Режим доступу до журналу: <http://www.dy.nauka.com.ua>

2. Уманець, Т.В. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- та макрорівень. Монографія. / Ю.О. Ольвінська, О.В. Лучакова. – Донецьк: «ВІК», 2010. –280 с

3. Уманець, Т. В. Оцінка інвестиційної привабливості регіону за допомогою інтегральних індексів // Економіка і прогнозування. – 2006. - № 4. – С. 133-145.

4. Ольвінська, Ю. О. Моніторинг розвитку малого бізнесу та підприємництва регіону за допомогою інтегральних індексів / Ю. О. Ольвінська, Т. В. Уманець // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. - Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2007. – Т. 1. – С. 189-193.

5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Ольвінська, Ю. О. Оцінка розвитку суб'єктів підприємництва Одеської області за допомогою інтегральних індексів / Ю. О. Ольвінська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. - № 9/1. – С. 156-160.

7. Ольвінська, Ю. О. Ефективність функціонування малих підприємств регіону в сучасних умовах / Ю. О. Ольвінська // Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: Міжнародна науково-практична конференція (24-25 квітня 2014). – Одеса, 2014 – С. 28-31.

8. Ольвінська, Ю. О. Теоретичні основи аналізу стану розвитку малого бізнесу / Ю. О. Ольвінська, Т. В. Уманець, О. В. Лучакова // Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- та макрорівень: монографія. - Донецьк: ВІК, 2010. – С. 9-51.

9. Підгорний, А. З., Уманець, Т.В. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів / А. З. Підгорний, Т. В. Уманець // Одеський державний економічний університет. – Одеса: ОДЕУ, 2005

10. Ольвінська Ю. О. Напрями удосконалення механізму сприяння розвитку суб'єктів малого підприємництва / Ю. О. Ольвінська // Формування ринкових відносин в Україні. - 2015. – Вип. 3. – С. 117–123.